

Socioekonomske nejednakosti i zdravlje

Doc. dr. sc. Ozren Polašek
Katedra za javno zdravstvo

Osnovni pojmovi

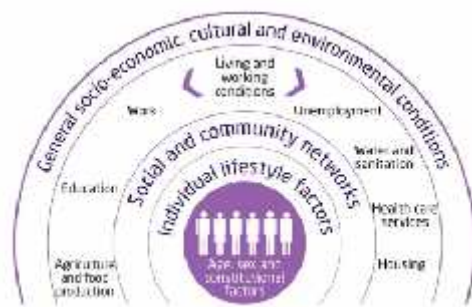
- **Jednakost** - vrijednosno i etički neutralan pojam koji označava istost (engl. *equality*)
- **Pravičnost (pravednost)** - pojam koji se temelji na vrijednosnoj i moralnoj prosudbi pojedinaca, društvene skupine, društva ili međunarodne zajednice (engl. *equity*)

Definicija SEN u zdravlju

- Pojava različitih zdravstvenih pokazatelja i ishoda među osobama koje imaju drugačiji socioekonomski status

Odrednice zdravlja

The King's Fund

The Acheson Report (1998)

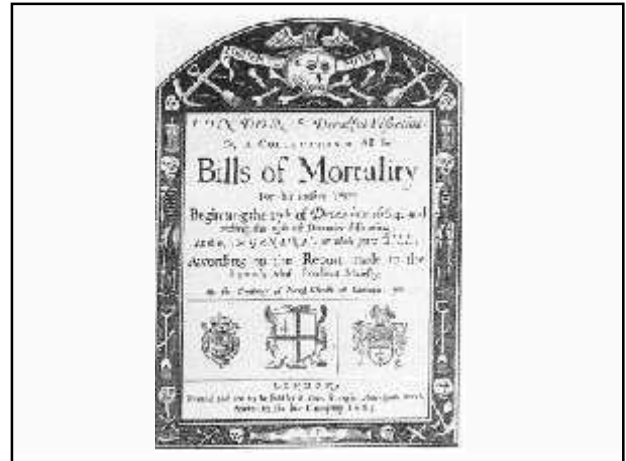
Glavne sastavnice SE statusa

- Obrazovanje
- Zanimanje
- Bračno stanje
- Materijalno stanje
  - (objektivno ili subjektivno)
- Veličina društvene mreže
- Podrijetlo
- ...

Rasna /
etnička pripadnost

Društvena stratifikacija u Velikoj Britaniji

- I **stručnjaci** (*professionals*) - liječnici, odvjetnici, knjigovođe;
- II **srednji niži stručnjaci, posrednici** (*intermediate*) - manageri, medicinske sestre, nastavnici;
- III N **obrazovani nemanualni** (*skilled non-manual*) - službenici, tajnice, prodavači;
- III M **kvalificirani manualni** (*skilled manual*) - vozači, mesari, rudari;
- IV **djelomično kvalificirani** (*partly skilled*) - radnici u poljoprivredi, poštari, kondukteri;
- V **nekvalificirani** (*unskilled*) - čistači, lučki radnici

Townsend and Davidson 1982

Povijest istraživanja SEN

- The Black Report (1980)
- The Health Divide (1987)
- Working Together for a Healthier Scotland (1998)
- The Acheson Report (1998)

Table 2.1: Death rates by sex and social (occupational) class (15-64 years)
Rates per 1000 population England and Wales 1971

Social (occupational) class	Males (all)	Females - Ratio M/F
I (Professional)	1.98	2.15 1.05
II (Intermediate)	5.54	2.85 1.94
III (Skilled non-manual)	5.80	2.76 1.96
III (Skilled manual)	6.08	3.11 1.78
IV (Partly Skilled)	7.96	4.07 1.87
V (Unskilled)	9.88	5.11 1.96
Ratio V/I	2.5	2.5

The Black Report (1980)

TABLE 2.4 Occupational Class and Birth Weight

Birth weight	class (mother's husband)			Fatherless
	(II)	III	(IV and V)	
% who were				
Less than 2500 grams	4.5	5.6	8.2	9.5
More than 3000 grams	81.0	76.3	72.7	66.7

The Black Report (1980)

TABLE 2-14 Sickness and Medical Consultation in Middle Age (45-60) (rates per 1,000 population)

Socioeconomic group	Longstanding illness		Restricted Activity	
	Males	Females	Males	Females
1. Professional	379.9	391.3	71.1	62.0
2. Managerial	277.0	263.7	51.5	77.0
3. Intermediate	368.0	379.7	98.8	99.6
4. Skilled manual	357.7	315.1	102.0	101.7
5. Semi-skilled manual	337.6	390.8	101.0	114.9
6. Unskilled manual	405.5	401.6	100.0	111.9

The Black Report (1980)

Usporedivost SEN?

www.iberistech.com

http://www.iberistech.com

Teorijska podloga SEN

- Materijalna / neomaterijalna teorija
- Sociološka / Teorija društvene mreže/socijalni kapital
- Obrazovna teorija
- Cjeloživotna teorija (engl. *life-long*)

Socijalni kapital

- Snaga zajednice
  - Veza među ljudima i njihove interakcije
- Šest sastavnica
  - Uključenost građana (volonteri)
  - Povjerenje (šetnja noću)
  - Odgovornost građana (novčanik)
  - Snaga članova zajednice (aktivnosti u zajednici)
  - Mreže (*bonding* i *bridging*)
  - Vitalnost kolektiva (raznolikost članova)

Socijalni kapital – uvjetni kapital

- Formalni
  - Članstvo u udrugama
- Neformalni
  - Opseg prijatelja
  - Komuniciranje sa susjedima

Teren za istraživanje socijalnog kapitala

- Migranti
- Studenti
- Škola
- Recesija

business.hr

Najveća plaća u Hrvatskoj 741.824 kuna

Prvenstvo za najbolje plaćene zaposlene u Hrvatskoj pripada direktoru najvećeg hrvatskog poduzeća, Hrvatske elektroprivredne grupe (HEP), koji je zaradio 741.824 kuna. Na drugom mjestu je direktor Hrvatske pošte, a na trećem direktor Hrvatske radiotelevizije (RTL).

U Hrvatskoj je prosječna plaća zaposlenika iznosila 207 kuna, što je 1,5 puta manje nego u Sloveniji. Najveća plaća u Hrvatskoj pripada direktoru najvećeg hrvatskog poduzeća, Hrvatske elektroprivredne grupe (HEP), koji je zaradio 741.824 kuna. Na drugom mjestu je direktor Hrvatske pošte, a na trećem direktor Hrvatske radiotelevizije (RTL).

Statistički podaci o ekonomskoj i socijalnoj strukturi stanovništva

	Hrvatska		Vojvodina		Črna Gora		Slovenija	
	Udio u stanovništvu	Prosječna plaća	Udio u stanovništvu	Prosječna plaća	Udio u stanovništvu	Prosječna plaća	Udio u stanovništvu	Prosječna plaća
Plaća	50,8%	41,9%	27,7%	27,0%	22,7%	77,5%	77,5%	1,21*
Udio u stanovništvu**	32,2%	2,2%	4,2%	1,0%	8,7%	0,3%	6,1%	1,02*
Udio u stanovništvu***	0,6%	0,0%	1,9%	0,1%	5,7%	0,1%	7,3%	1,01*
Prosječna plaća	0,7%	0,1%	5,6%	0,1%	1,9%	0,1%	1,2%	1,00*
Minimale	10,0%	0,0%	24,2%	0,2%	12,6%	-0,3%	11,5%	-0,02*
Maximale	3,8%	0,1%	10,0%	0,1%	10,2%	-0,0%	11,5%	-0,02*
Prosječna plaća	-23,5%	-0,1%	-23,5%	-0,1%	19,1%	0,0%	-14,2%	-0,04*
Medijana	100,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%	0,1%	100,0%	0,18*

Korištenje skrininga

ORIGINAL RESEARCH

Breast, colon, and prostate screening in the adult population of Croatia: does rural origin matter?

O. Polasek¹, I. Kukić¹, L. Voncina¹, M. Strnad¹, S. Vuletić¹, J. Kern¹
¹Medical Research Institute of Croatia, Zagreb, Croatia; Department of General Practice, University of Zagreb, Croatia

Polasek O, Voncina L, Kolic I, Strnad M, Vuletic S, Kern J. Social disparities related to breast, colon and prostate cancer screening in the adult population of Croatia – Does rural origin matter? Rural and Remote Health 2007;7(3):749.

Socioekonomski gradijent

Proportion Education	Income (percent)
Without primary school	10,7 16,8 12,0
Completed primary school	16,7 16,5 21,2
Completed secondary school	30,4 27,9 52,9
University degree	38,2 38,1 44,8
Marital status	
Blue collar	27,4 25,3 25,0
White collar	19,3 20,3 19,1
Residence	
Urban	27,4 25,7 26,1
Rural	24,9 25,9 25,2
Household income	
Less than 2000 HRK	22,5 20,5 14,8
2001-4000 HRK	28,0 29,3 26,7
4001-6000 HRK	26,5 23,4 28,0
More than 6000 HRK	23,0 26,8 28,5

Polašek O et al. Rural Remote Health 2007;7:e749

Podrijetlo i uspjeh studenata medicine?

Student variable	Student group			p
	High origin	Mid origin	Rural non-remote	
Number of students (n)	130 (49,0)	73 (26,3)	59 (21,2)	n.s.
Female (%)	61 (46,2)	24 (32,9)	20 (33,9)	0,286
Age (mean and range)	20,0 (20-20)	20,0 (19-21)	20,0 (19-21)	0,421
Grade point average (range)	3,8 (3,8-3,8)	3,5 (3,0-4,0)	3,5 (3,0-4,0)	0,022
Overnight stay	22 (16,9)	2 (2,7)	17 (28,6)	0,032
Midnight stay	1 (0,8)	6 (8,1)	1 (1,7)	0,190
Reason for absence (%)	32 (24,6)	11 (15,1)	4 (6,8)	0,022

Polašek O. et al. Rural Remote Health. 2006;6(2):e530.

Rodne (spolne) razlike

Table 1. Age, education level, and socioeconomic status in the sample of adult population of island Vis, Croatia

Variable	Men (n=100)	Women (n=100)	P
Age	58,0 (46,0-68,0)	58,0 (46,0-70,0)	0,500
Education level	11,0 (8,0-12,0)	9,0 (7,0-12,0)	<0,001
Socioeconomic status	10,0 (8,0-12,0)	9,0 (7,0-11,0)	<0,001

* Mann-Whitney test
 † Defined as the sum of 18 various material household possessions

SES; 16 pitanja: WC, drvene podove, 2 televizora, umjetne ke predmete, biblioteku, drugi stan, brod, ...

Smoljanovic A, et al. Croatian Medical Journal. 2007;48(5):734-40.

SES supružnika

- Muškarci "imaju" oko 10% bolje materijalno stanje od svojih supruge s kojima dijele kućanstvo

Kolcic I, et al. Journal of Epidemiology and Community Health. 2009;63(2):175-6.

Subjektivna procjena materijalnog stanja, muškarci

	Below average	The same as average	Above average
Men			
Northern Croatia	34.6	53.2	12.3
Central Croatia	47.4	44.2	8.4
Eastern Croatia	31.9	50.5	17.6
Western Croatia	33.6	57.6	8.7
Southern Dalmatia	40.2	47.1	12.7
City of Zagreb	29.4	53.1	17.5
Total men	36.6	50.3	13.0

Polasek O, et al. Collegium Antropologicum. 2009;33 (Suppl 1):171-6.

Subjektivna procjena materijalnog stanja, žene

	Below average	The same as average	Above average
Northern Croatia	38.8	51.6	9.6
Central Croatia	42.9	47.9	9.3
Eastern Croatia	39.5	51.6	8.8
Western Croatia	36.5	52.7	10.8
Southern Dalmatia	39.5	50.6	9.9
City of Zagreb	31.9	51.7	16.5
Total women	38.3	50.8	10.8
Total Croatia	37.5	50.6	11.9

Polasek O, et al. Collegium Antropologicum. 2009;33 (Suppl 1):171-6.

Sudjelovanje u anketama, M

	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	over 84
CAHS	Coll_ Uni	0.0	-0.0	0.0	0.0	-0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Sec.	-4.9	-4.0	-2.8	-2.1	-2.0	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Prim.	-0.9	-1.0	-0.7	-0.2	-0.2	0.3	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	W/O	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.4	-0.8	-0.1	-0.8	-1.2	-0.9	-2.1	0.2	-0.4
CHS	Coll_ Uni	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Sec.	-1.1	-0.8	-1.8	-2.0	-1.2	-0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Prim.	-0.7	-0.8	-0.9	-1.1	-0.8	0.8	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	W/O	0.0	-0.1	-0.1	-0.2	-0.3	0.5	-0.6	0.8	-1.2	-0.8	-1.1	0.2	-0.2
TPS	Coll_ Uni	-0.1	-0.0	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Sec.	-1.9	-1.3	-1.3	-2.8	-0.7	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Prim.	-0.9	0.0	-0.1	0.0	0.3	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	W/O	0.0	-0.2	0.0	-0.3	0.2	0.6	-0.8	-1.1	-1.5	-2.1	-0.0	-0.2	-0.1

Legend:
 1. Informal survey: 0.0000000
 2. M. P. (representative): 0.0750000
 3. Randomized: -1.5000000
 4. M. P. (non-representative): 0.1250000
 5. Overall mean: 0.0000000

Kol i i and Polašek O. Do public health surveys provide representative data? Comparison of three different sampling approaches in the adult population of Croatia? Collegium Antropologicum, In Press 2009.

Sudjelovanje u anketama, Ž

	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	over 84
CAHS	Coll_ Uni	0.0	-0.7	-0.5	-0.4	0.0	0.2	0.3	0.3	0.4	0.4	0.1	0.1	0.1
	Sec.	-3.9	-3.6	-1.1	-0.4	-0.3	0.5	0.4	0.1	0.3	0.5	0.0	0.0	0.0
	Prim.	-0.5	-0.5	-0.3	-0.6	-0.4	-0.5	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	W/O	0.0	-0.1	-0.1	-0.2	-0.3	-0.2	-0.6	-1.0	-1.8	-0.7	0.2	0.6	0.5
CHS	Coll_ Uni	0.0	0.0	-0.2	0.0	0.2	0.5	0.0	0.0	0.2	0.2	0.1	0.1	0.0
	Sec.	-1.3	-0.8	-0.1	0.0	0.0	0.4	0.1	0.3	0.5	0.0	0.1	0.1	0.0
	Prim.	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3	-0.4	0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	W/O	-0.1	0.0	-0.1	-0.2	-0.3	-0.6	-0.7	-0.9	-1.6	-1.8	-1.7	-1.4	-0.8
TPS	Coll_ Uni	0.0	-0.7	-0.4	-0.4	-0.2	-0.5	0.0	0.7	0.2	0.4	0.1	0.0	-0.1
	Sec.	-4.0	-3.1	-1.4	0.7	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.2	-0.3
	Prim.	-0.8	-0.2	0.0	0.0	0.2	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	W/O	-0.1	-0.1	0.0	-0.2	-0.6	-0.6	-1.3	-1.8	-3.6	-3.2	-2.2	-1.8	-1.5

Legend:
 1. Informal survey: 0.0000000
 2. M. P. (representative): 0.0750000
 3. Randomized: -1.5000000
 4. M. P. (non-representative): 0.1250000
 5. Overall mean: 0.0000000

Kol i i and Polašek O. Do public health surveys provide representative data? Comparison of three different sampling approaches in the adult population of Croatia? Collegium Antropologicum, In Press 2009.

Pravilo inverzne zaštite

- Inverse care law
- Ljudi kojima je skrb najpotrebnija imaju najmanju šansu da ju i dobiju
- Razlozi:
  - Financijske prepreke
  - Zemljopisne i logističke prepreke
  - Kulturalne prepreke

Klizanje nadalje

- *Downward drift*
- Ljudi lošijeg zdravlja imaju progresivno lošiji socioekonomski status, što negativno utječe na zdravlje
- Npr. siromaštvo i depresija – depresivne osobe imaju lošije poslove, a u konačnici bez posla im se pojačavaju simptomi depresije

Kako smanjiti utjecaj SEN?

- **Mjere socijalne politike:** povećanje prihoda i obrazovanja, smanjenje nezaposlenosti, poboljšanje stanovanja, ...
- **Mjere za unapređenje zdravog življenja:** mjere za promociju zdravog ponašanja
- **Unapređenje dostupnosti** socijalnih i zdravstvenih usluga za svakoga

Ciljane intervencije

- Provedba programa na razini populacije vjerojatno će **povećati** SEN
- Potrebno je istražiti, osmisliti i provoditi ciljane intervencije
- Mjere prema siromašnima ne mogu biti iste kao mjere prema bogatima

Dostupnost zdravstvene skrbi

Predictor	Rural (reference)		Urban (reference)	
	OR	95% CI	OR	95% CI
Age				
Female (ref)	1.00		1.00	
Male	1.27	(0.99, 1.62)	1.07	(0.82, 1.39)
Education				
High school	1.00		1.00	
Some college	1.00		1.00	
College graduate	1.00		1.00	
Postgraduate	1.00		1.00	

Polašek O et al. Rural Remote Health 2007;7:e749

Reorganizacija zdravstvenog sustava

- Fokus na dostupnosti zdravstvene skrbi
- **Sveobuhvatnost** – Ustav RH jamči svakom građaninu pravo na zdravstvenu zaštitu
- **Kontinuiranost** – zdravstvena zaštita kroz cijeli život
- **Dostupnost** – raspored zdravstvenih ustanova

Socioekonomske nejednakosti i zdravlje

Svi grafički i video materijali u ovoj prezentaciji korišteni su isključivo u obrazovne svrhe, a dobiveni su pretraživanjem sadržaja na Internetu. Neki dijelovi prezentacije preuzeti su iz drugih javno dostupnih prezentacija u izvornom ili prilagođenom obliku. Neki materijali su promijenjeni da bolje odgovaraju sadržaju koji predstavljaju. Prezentacija predstavlja stavove autora, i nikako ne odražava službene stavove Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Autor zahvaljuje svim osobama koje su doprinijele postavljenjem svojih sadržaja na Internet.

Za sva dodatna pitanja obratite se autoru prezentacije na e-mail adresu: ozren.polasek@mefst.hr

Doc. dr. sc. Ozren Polašek
Katedra za javno zdravstvo